This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय ग्रंथालय

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. M-2158 विषय _____

नांव तत्त्वबोधप्रकरण MSS

लेखक / लिपीकार वासुदेवेंद्रस्वामीकृत

पृष्ठ 5 काळ _____ पूर्ण / ~~अपूर्ण~~

Checked 2012

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ तत्त्वबोधप्रकरणस्यारंभोयंत्रैयः॥

M 215.8

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्यैनमः ॥ श्रीगुरुभ्योनमः ॥ श्रीशिवायनमः ॥
वासुदेवेंद्रयोगींद्रं नत्वाज्ञानप्रदंगुरुं ॥ मुमुक्षूणांहितार्थायतत्त्वबोधोविधी
यते ॥ १ ॥ साधनचतुष्टयसंपन्नाधिकारिणांमोक्षसाधनभूततत्त्वविवेकप्र
कारंवक्ष्यामः ॥ साधनचतुष्टयं कीदृशमिति चेत् ॥ नित्यानित्यवस्तुविवेक
इहामुत्रार्थफलभोगविरागः ॥ शमदमादिषट्कसंपत्तिर्मुमुक्षुत्वं चेति ॥ नित्य
नित्यवस्तुविवेकः कीदृशइति चेत् ॥ नित्यंवस्तुब्रह्मतत्तिरिक्तंसर्वमनि
त्यं ॥ अयमेवनित्यानित्यविवेकः ॥ इहामुत्रार्थफलभोगविरागः कीदृशइतिचे
त् ॥ इहखल्वन्नपानस्त्रीपुत्रादिषुचअमुत्रस्वर्गादिभोगेषुचइच्छाराहित्यमेवेहा
मुत्रार्थफलभोगविरागः ॥ शमदमादिषट्कसंपत्तिः कीदृशीरितिचेत् ॥ शमो
दमस्तथोपरतिस्तितिक्षासमाधानं ॥ शमः कीदृशइतिचेत् ॥ अंतरिंद्रियनिग्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हए वयामः॥दमः क्रीड्राइतिचेत्॥बाह्येंद्रियनिग्रहए वदमः॥तपः क्रीड्रामिति
चेन्॥स्वधर्मानुष्ठानमेव तपः॥तितिक्षा क्रीड्रीरतिचेत्॥शीतोष्णसुखदुःखादि
सहिष्णुत्वमेवतितिक्षा॥श्रद्धा क्रीड्रीरतिचेत्॥गुरुवेदांतवाक्यादिषुविश्वासए
नश्रद्धा॥समाधानं क्रीड्रामितिचेत्॥चित्तैकाग्र्यतासमाधानं॥मुमुक्षुः क्रीड्राइति
चेत्॥स्वयंमोक्षंप्राप्नुयादितिरुछायदस्तिन्मुमुक्षुलं॥एतत्साधनचतुष्टयसं
पन्नस्तत्त्वविवेकूस्याधिकारीस्यात्॥तत्त्वविवेकः क्रीड्राइति चेत्॥आत्मासत्यं॥त
अन्यन्मिथ्येत्यवसायस्तत्त्वविवेकः॥आत्मा क्रीड्राइति चेत्॥स्थूलसूक्ष्म
रणाद्यतिरिक्तः शुद्धः साक्षीन्तः सन्नेवस्वात्मयसाक्षी॥सच्चिदानंदस्वरूपः सन्य
स्तिष्ठतिसआत्मा॥स्थूलशरीरं क्रीड्रामितिचेत्॥पंचीकृतपंचमहाभूतेभ्यः खलंसद्
कर्मजन्यंसुखदुःखादिभोगायतनंशरीरं॥अस्ति॥जायते॥वर्धते॥परिणमते॥अ
पक्षीयते॥विनश्यतीतिषड्भावविकारैःसहमध्येगच्छतीतियत्

नत्स्थूलशरीरं॥सूक्ष्मशरीरंकीदृशमिति चेत्॥ज्ञापंचीकृतपंचमहाभूतैःकृतंस
कर्मेंद्रियंसूक्ष्मपुरुषादिभोगसाधनज्ञानेंद्रियाणिपंचकर्मेंद्रियाणिपंचप्राणादयः
मनश्चैकबुद्धिश्चैकाएवंसप्तदशकलाभिःसहयत्तिष्ठतितत्सूक्ष्मशरीरं॥कारण
शरीरंकीदृशमिति चेत्॥अनाद्यविद्यानिर्वाच्यं॥शरीरयोःकारणमात्रंसत्॥
स्वस्वरूपज्ञानंयदस्तितत्कारणशरीरं॥अवस्थात्रयंकीदृशमिति चेत्॥जा
ग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थातिस्रोवर्तंते॥जाग्रदवस्थाकीदृशीइति चेत्॥श्रोत्रादिज्ञानेंद्रि
यैश्चशब्दादिविषयैश्चज्ञायतइतियावत्॥तज्जाग्रदवस्थास्थूलशरीराभिमानि
न्यात्माविश्वइत्युच्यते॥स्वप्नावस्थाकीदृशीइति चेत्॥जाग्रत्स्वेस्थायांयद्दृष्ट्य
ष्टुतेजसंतनवासनयानिद्रासमयेयःप्रपंचःप्रतीयतेतत्स्वप्नावस्थासूक्ष्मश
रीराभिमानिन्यात्मातैजसइत्युच्यते॥सुषुप्त्यवस्थाकीदृशीतिचेत्॥अहंकिमपि
नजानामिसुखेनमयानिद्रानुभूयतेतियत्सुषुप्त्यवस्थाकारणशरीराभिमानिन्या
त्माप्राज्ञइत्युच्यते॥पंचकोशाःकीदृशइतिचेत्॥अन्नमयप्राणमयमनोमयवि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

ज्ञानमयानंदमयकोशाइति॥अन्नमयः कोशः कीदृशइतिचेत्॥अन्नरसेनैवरूपा
अन्नरसेनैवाभिवृद्धिंप्राप्यअन्नरूपएवियंयाद्दिलीयतेतदन्नमयकोशःस्थूलश
रीरं॥प्राणमयकोशः कीदृगितिचेत्॥प्राणादिपंचपंचवायवश्चवाग्गादिकर्मेंद्रियप
ंचकंप्राणमयकोशः॥मनोमयकोशः कीदृगितिचेत्॥मनश्चज्ञानेंद्रियपंचकंच
मिलित्वामनोमयकोशः॥विज्ञानमयकोशः कीदृगितिचेत्॥बुद्धिश्चज्ञानेंद्रियपंच
कंचमिलित्वाविज्ञानमयकोशः॥एवमेवअनंदमयकोशोऽपि॥एतत्पंचकोश
मयमिदंशरीरं॥मदीयंप्राणाः मदीयंमनश्चमदीयंबुद्धिर्मदीयंज्ञानमितिस्वे
नैवजायते॥तद्यथा॥स्वेनैवज्ञातुंबुध्यादिकंस्वस्मादिनैवनेतुंदातुंयथापंच
कोशाआत्मानंवांति॥अबलाकीदृगितिचेत्॥सच्चिदानंदस्वरूपः॥सच्चिमितिचे
त्॥कालत्रयेपियन्नित्यंतत्सत्॥चिच्चिमितिचेत्॥ज्ञानंरूपंचित्॥आनंदः
सुखंस्वरूपः एवंसच्चिदानंदरूपात्मानंविजानीयादिति॥चतुर्विंशतितत्वात्म
तिप्रकाशनंश्यामः॥ब्रह्मात्रयासत्वरजस्तमोगुणात्मिकामायातिष्ठति॥तत्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

काशः संभूतः॥ आकाशाद्वायुः॥ वायोरग्निः॥ अग्नेरापः॥ अद्भ्यः पृथिवी॥ एतेषां पं
चतत्वानां॥ येषां काशसात्विकांशाच्छ्रोत्रेंद्रियं संभूतं॥ वायोः सात्विकांशात्त्वगिं
द्रियं संभूतं॥ अग्नेः सात्विकांशाच्चक्षुरिंद्रियं संभूतं॥ रसस्य सात्विकांशाद्रसने
द्रियं संभूतं॥ पृथिवीसात्विकांशात्तु घ्राणेंद्रियं संभूतं॥ एतेषां पंचतत्वानां समष्टि
सात्विकांशान्मनोबुद्धिरहंकारश्चित्तं॥ तेजः कारणचतुष्टयं संभूतं॥ एतेषां पंचतत्वानां
मध्येकाशराजसांशाद्वाग्विंद्रियं संभूतं॥ वायोराजसांशात्पाणींद्रियं संभूतं॥
अग्निराजसांशात्पादेंद्रियं संभूतं॥ जलस्यराजसांशादुपस्थेंद्रियं संभूतं॥
पृथिवीराजसांशाद्गुदेंद्रियं संभूतं॥ एतेषां पंचतत्वानां समष्टिराजसांशात्प्रा
णोपंचकंनागकूर्मकृकरदेवदत्तधनंजयाः॥ एतेषां पंचतत्वानां समष्टितामसांशात्पंचीकृतपंच
महाभूतानि भवंति॥ पंचीकरणंकीदृशमिति चेत्॥ एतेषांपंचमहाभूतानांनामसा
म्यक्रमेणद्विधाविभज्यैकंनिधायनिक्षिप्यशेषाद्वै चतुर्धाविभज्यस्वांशंपरि
त्यज्यस्वेतरेषुमिलयेदितियत्नः पंचीकरणं॥ एतेभ्यः पंचीकृतपंचमहाभूतेभ्यः स्थूल

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

शरीरं ॥ ब्रह्मांडं च संभूतेस्थूल शरीरा यमानी जीवः ॥ अत्मन्येव प्रकल्प्या जीवेश्व
रभेददृष्टिः कल्पितात्रूयमितिचेत् ॥ अविद्योपाधिरूप ब्रह्मात्मा जीवइत्युच्यते ॥ मा
योपाधिरः स ब्रह्मात्मा ईश्वरइत्युते ॥ एवमुपाधिभेदा जीवेश्वरभेददृष्टियोवस्यं
तं निष्ठति नावत्स यंतंज न्ममरणादिसंसारोन निवर्तते ॥ तस्मात्कारणाज्जीव
एवेश्वरः ॥ ईश्वरएवजीवः ॥ इत्यभेददृष्ट्या जीनीयादित्यर्थः ॥ ननुसाहंकारस्य
जीवस्यनिरहंकारस्येश्वरस्याभेददृष्टिः कथमुपपद्यतेइत्याशंक्याह जीवपरस्पे
दिश्वरपदस्यचवाच्यर्थे ॥ लक्ष्यार्थादित्यर्थद्वयमस्मीत्युच्यते ॥ सत्कथमितिचे
त् ॥ संपरस्पदेहावर्थौवाच्यौलक्ष्यौचेति ॥ स्थूलसूक्ष्मशरीररूपपरिवेष्टिनौचै
तन्यंवाच्योर्थः ॥ स्थूलसूक्ष्मशरीरद्वयनिर्मुक्तंप्रत्यक्चैतन्यंलक्ष्यार्थः ॥ तस्मात्
जीवोपाधिरूपाविद्यांचतत्कार्याणिकिंचिज्ज्ञात्वादिगुणांश्चपरित्यज्य ॥ तस्य
स्यद्वावर्थौवाच्यौलक्ष्यौचेति ॥ मायाशबलंब्रह्मवाच्योर्थः ॥ मायाविनिर्मुक्तं
सत्सज्ञानानंदादिस्वरूपंलक्ष्यं ॥ ईश्वरोपाधिभूतमायांनाद्यापसर्वज्ञादिगु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

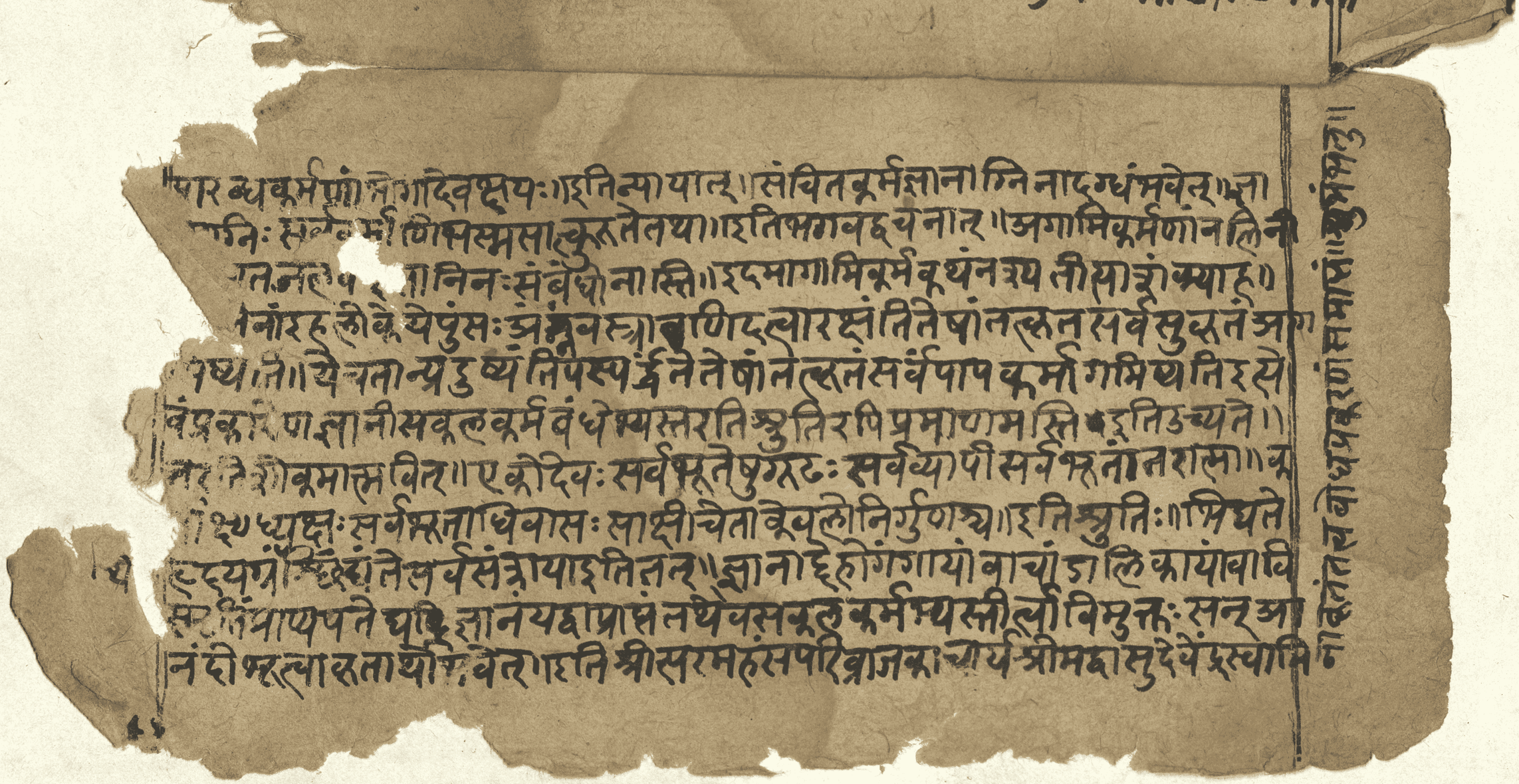

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

॥ ॥इतितत्त्वबोधसमाप्तः॥
श्रीहेपुस्तकंवापुस्तिकात्तोपना
मकृत्याहचहोय॥ शेयं॥७॥८॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=23.09.19 14:16
,TRANSFERRED=2019/09/23 at 14:21:14
,PAGES=13
,TYPE=STD
,NAME=S0001902
,Book Name=M-2158-TATVBODH PRAKARAN
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection